malara aykırı davranışlarından bahseder. Bu sırada elçinin pervasız tutumunu devlete hakaret sayan Bahâî Efendi onu konağına hapsettirir. Elçi adamlarıyla saraydaki ağalara haber gönderip yardım ister. Ocak ağaları İngiltere ile barışın bozulabileceğini, bunun için elçiyi serbest bırakmasını söylerlerse de Bahâî Efendi ağaların da din ve devlet itibarını ayaklar altına aldıklarını ifade ederek aldırış etmez. Bunun üzerine ağalar şeyhülislâmın azlini isterler. Saray önce karşı çıkarsa da ağaların direnmesi üzerine şeyhülislâm azledilerek yerine öteden beri Bahâî Efendi'ye karşı çıkan ve ocak ağaları ile arası iyi olan Rumeli Kazaskeri Karaçelebizâde Abdülaziz Efendi şeyhülislâmlığa getirilir (11 Cemâziyelevvel 1061/2 Mayıs 1651). Bahâî Efendi ise önce Anadoluhisarı'ndaki yalısına çekilmiş, bir süre sonra da arpalığı olan Midilli'ye gönderilmiştir. Ancak oraya giderken yolda uğradığı Gelibolu'da kalmış, saray da buna göz yummuştur. Yakın dostu olan Siyavuş Paşa sadrazam olunca Bahâî Efendi'nin İstanbul'a dönmesini sağladı; arkasından da amcazadesi Ebûsaid Efendi'nin azli üzerine ikinci defa şeyhülislâmlığa gelmesine yardımcı oldu (11 Ramazan 1062/16 Ağustos 1652).

Bahâî Efendi'nin ikinci m
ve azillerle ve devrinin siyas
mücadele içinde geçti. 12 Sa
(2 Ocak 1654) boğmacadan (
Mezarı Fatih Camii'nin Darüş
desine açılan kapısı civarınd
tünde, evvelce yolun solund
fası adıyla anılan yerde iken
yol sebebiyle oradan kaldır
taraftaki günümüzde yolda
kalan hazîreye nakledilmişti

Kaynakların ittifakla bildi
keskin bir zekâya ve kuvvet
ya sahip bulunan Bahâî Ef
tahsil görmemesine ve ilmî konularda derinleşmemiş olmasına rağmen anlayış ve kavrayış gücü sayesinde hemen her meselenin üstesinden kolaylıkla gelebilmiştir. Ayrıca rahatına düşkün olduğundan ilmî konularla uğraşmak gibi yorucu ve sıkıntılı çalışmalar yerine vaktini sohbet ve edebiyat meclislerinde geçirmeyi tercih etmiştir. Kâtib Çelebi, "Merhum tab'-ı selîm, zihn-i müstakîm sahibi bir kimse idi. Eğer kanun üzere şuğl edip keyfe müptelâ olmasa Rûm'da bir gelenlerden olurdu" diyerek onu tenkit ederken bir taraftan da sahip olduğu meziyetleri belirtmektedir.

Tuhfe-i Hattâtîn'de Derviş Abdî-i Mevlevî'den ta'lik meşkettiği, latifeleriyle meşhur olduğu kaydedilen Bahâî Efendi'nin kültür ve edebiyat tarihi bakımından en önemli yanı şairliğidir. Şiirde Şeyhülislâm Zekeriyyâzâde Yahyâ Efendi'nin etkisi altında kalmış olan şaire Bahâî mahlasının Yahyâ Efendi tarafından, soyunun Bahâeddin Nakşibend'e uzanması sebebiyle verildiği söylenmekte, ayrıca Nakşî olduğu ve "tekmîl-i rusûm-i tarîkat ettiği" belirtilmektedir. Nitekim Bahâî'nin Yahyâ Efendi ile yakın münasebeti, ona karşı duyduğu saygı ve sevginin derecesi divanında yer alan "olmaz" redifli gazel-i müzeyyelinden de anlaşılmaktadır. Bahâî üzerinde ayrıca Bâkî'nin etkisi de kuvvetle hissedilmektedir.

Dili mâna ve ses bakımından doyurucu ve zarif olan şairin şiirleri ancak küçük bir divan dolduracak kadardır. Buna sebep olarak da az ve öz yazma isteği, üslûp bakımından titiz oluşu ve yaratılışı itibariyle verimsizliği gösterilebilir. Ancak devrinde ve sonraları şiirlerinin çok beğenilmiş olduğu, divanının sadece İstanbul kütüphanelerinde 20'den fazla yazma nüshasının bulunmasından anlaşılmaktadır (nüshaları için bk. *TYDK*, II, 351-357).

Tamamı 900 beyit kadar olan divan-

dışında hiçbir padişaha ve devlet adamına kaside yazmamıştır. Şiirdeki kudretini daha çok gazellerinde ortaya koyan Bahâî Efendi, bunların büyük bir kısmında aşkı, sevgiyi ve sevgiliyi dile getirmiştir. Pek azında ise tasavvufî görüş ve düşünüş ile sûfîce bir eda vardır. Bazı gazellerinde başından geçen olaylarla yaşadığı devrin izlerini görmek mümkündür. Rubâîlerinde ise rindce bir tavır sergiler.

Bahâî Efendi divanı önce Sadeddin Nüzhet Ergun tarafından yayımlanmış (İstanbul 1933), daha sonra da Harun Tolasa bu neşirle İstanbul kütüphanelerindeki yedi yazmaya dayanarak divanını, şiirlerinin büyük bir kısmını içine alan bir seçme halinde, hayatı ve sanatı hakkında dikkate değer bir girişle birlikte açıklamalı olarak tekrar neşretmiştir (İstanbul 1979).

Şeyhülislâmlık dönemlerinin mücadele içinde geçmesinde devrin çok karışık olması yanında kendisinin sert mizaçlı ve asabî oluşunun da rolü vardır. İmam Birgivî'den (ö. 1573) sonra devam eden tarikat ve şeriat taraftarları arasındaki çatışmalar Bahâî Efendi zamanında en hararetli dönemini yaşamış, kendisi tarikat erbabı tarafına meyilli ve bazı kayıtlara göre Mevlevî muhibbi olduğu halde Kadızâdeliler'den çekindiği, belki de bir olay çıkmasını istemediği için tarikat taraftarlarının bazı davranışları aleyhine fetva vermiş, fakat el altından onları korumuştur. Kâtib Çelebi, kendi döneminde gündemde olan coğrafî konular ve keşifler hakkında Bahâî Efendi'den istediği desteği göremediği için onu tenkit etmiştir. Ayrıca tütün içmenin mubah olduğuna dair verdiği fetva lehinde ve aleyhinde bazı kanaatlerin ileri sürülmesine sebep olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Muhibbî, *Ḫulâṣatü'l-eṡer*, IV, 2-9; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 21-22; Naîmâ, *Târih*, IV, 431-432; V, 54-59, 62-69; Şeyhî, *Vekāyiu'l-fu-*

ABBAS EFENDİ

(1844-1921)

Bahâîliğin kurucusu Mirza Hüseyin Ali'nin, kendisinden sonra Bahâîler'in reisi olan büyük oğlu.

bk. **BAHÂÎLİK**

İran'da Mirza Hüseyin Ali (ö. 1309/1892) tarafından kurulan ve görüşleri itibariyle İslâm kültürüne dayanmakla beraber İslâm dairesinden çıkmış bulunan bir mezhep.

BAHÂÎLİK

(البهائية)

İran'da Mirza Hüseyin Ali Nûri (ö. 1309/1892) tarafından kurulan ve görüşleri itibariyle İslâm kültürüne dayanmakla beraber İslâm dairesinden çıkmış bulunan bir mezhep.

Bahâîliğin tarihi, İsnâaşeriyye fırkası içinde doğan ve Şeyhiyye diye adlandırılan tasavvufî hareketin mahsulü sayılan Bâbîlik ile başlar. Bâbîliğin kurucusu Mir-

za Ali Muhammed, 1 Muharrem 1235 (20 Ekim 1819) tarihinde Şiraz'da doğdu. Küçük yaşta babasının ölümü üzerine tüccar olan dayısı tarafından yetiştirildi. Gençliğinde dayısının kendisini gönderdiği Bûşehr'de ticaret yapacağı yerde, küçük yaştan beri merak duyduğu Hurûfîliğin tesiriyle kızgın güneş altında saatlerce güneşe bakarak oturmak ve bununla zikir gücüne kavuştuğunu ileri sürmek gibi gayri tabii davranışlara ve iddialara girişti. Bunun üzerine dayısı tarafından şifa bulması için gönderildiği Kerbelâ'da, on ikinci imamın kaybolmasından sonra başlayan **gaybet***-i suğrâyı (260-329/873-941) takip eden gaybet-i kübrâ döneminde imamların nurunu ve Hz. Muhammed'in hakikatini aksettirecek bir "kâmil Şiî"nin var olması gerektiği ve kâmil Şiî olarak bu nurun en mükemmel şekilde kendilerinde tecelli ettiği inanışını savunan Şeyhîliğin kurucusu Şeyh Ahmed el-Ahsâî'nin önde gelen müridi Seyyid Kâzım Reştî (ö. 1259/1843) ile tanıştı ve onun tesirinde kaldı. Seyyid Kâzım ayrıca beklenen mehdînin pek yakında, fakat kendisinin ölümünden sonra zuhur edeceğini, dolayısıyla onu mutlaka arayıp bulmaları gerektiğini taraftarlarına tavsiye etti. Bu durumu değerlendiren Mirza Ali Muhammed 23 Mayıs 1844 tarihinde, önce kendisinin beklenen mehdîye açılan **bab***, hemen arkasından, aynı senenin sonbaharında hac için gittiği Mekke'de veya Maskat'ta sadece bab değil bizzat "beklenen mehdî" (el-mehdiyyü'l-muntazar) olduğunu ilân etti. Onun bu iddiası ilk anda Şeyhîler'den on sekiz kişi tarafından kabul edilmiş ve bunlara, ebced hesabından hareketle, "hurûfâtü'l-hay" (حی = 10 + 8) denilmiştir.

Bâb Mirza Ali Muhammed, 1845 ilkbaharından itibaren Şiraz, Tahran, İsfahan ve Tebriz'de **dâî***leri vasıtasıyla iddiasını yaymaya çalıştı. Bu arada, Bâbîlik hareketinin ileride Bahâîlik adı altında gelişmesini sağlayacak olan Mirza Hüseyin Ali kardeşi Mirza Yahyâ en-Nûrî ve Zerrîntâc adıyla meşhur Ümmü Selmâ Fâtıma bint Molla Muhammed Sâlih Bâbîliğin saflarında yer almıştı. Kurretü'l-Ayn, Cenâb-ı Tâhire ve Ferahu'l-Fuâd lakablarıyla da tanınan Zerrîntâc, İslâm şeriatının neshedilmiş olduğunu, yenisinin ise henüz zuhur etmediğini, dolayısıyla gayri meşrû olarak telakki edilecek her türlü davranışın meşrû sayılması gerektiğini fütursuzca ileri sürecek derecede din ve ahlâk kurallarından uzaklaşmış bulunan bir kadındı. Bâbîler'in, giriştikleri propaganda ve ileri sürdükleri görüşler itibariyle İran'da tehlikeli bir hareket halini almaları sonucu Mirza Ali Muhammed, müctehidlerin fetvaları üzerine Nâsırüddin Şah'ın emriyle Tebriz'de kurşuna dizilerek öldürüldü (1266/1850).

Kendisine inanıp bağlananlar tarafından Nokta-i Ûlâ veya Hazret-i A'lâ unvanlarıyla anılan Mirza Ali Muhammed'in önce bab, sonra da mehdî olduğu şeklindeki iddiaları, bizzat kendisinin mukaddes kitabı olarak takdim ettiği *el-Beyân* adlı eserinde son derece ileriye götürülmüştür. Ona göre Hz. Muhammed'in nübüvvetinin hakikati, on ikinci imamın kaybolmasından (260/873) sonra 1000 yıl devam ederek 1260'ta (1844) kendisinin zuhuru ile sona ermiştir. Esasen o, önce gaybet-i kübrâ döneminde kapatılmış olan mehdîye açılan kapı (bab) olduğu iddiasında bulunmuştu. Bab, gelmesi beklenen, gelişi yakın olan ve Allah'ın ortaya çıkaracağı (men yuzhiruhu'llah) daha önemli birinin habercisi demekti. Aslında bu beklenen sadece mehdî değil aynı zamanda yeni bir peygamberdir. Mirza Ali Muhammed bu iddiasının sonucu olarak Kur'ân-ı Kerîm'in neshedildiğini, dolayısıyla İslâm şeriatının emir ve yasaklarının kaldırıldığını ve *el-Beyân* ile yeni hükümlerin getirildiğini ileri sürmüştür. Bu noktadan hareketle *el-Beyân*'ın Kur'ân-ı Kerîm'den üstün olduğunu ve hatta insanoğlunun onun bir tek harfinin bile benzerini getirmeye muktedir olamayacağını söyler. Bâb Mirza'ya göre her bir harfin ve sayının ayrı bir özelliği ve değeri vardır. Nitekim 19 sayısı Bâbîlik ve Bahâîlik'te mukaddes bir rakamdır ve her şey buna dayalıdır. Yıl 19 ay, aylar da 19 gündür. Her Bâbî, her 19 gün sonunda bir bardak su ile de olsa 19 Bâbî'ye ikramda bulunmak zorundadır. Cenaze namazı dışında cemaatle ibadet kaldırılmıştır. Zekât olarak malların beşte biri verilir. Bâb Mirza'nın doğum yeri olan Şîraz ile hapsedildiği yerler hac merkezi olarak kabul edilmiştir. Sigara içmek, alkollü içki kullanmak, dilencilik yapmak ve dilenciye para vermek yasaklanmıştır. Boşanma câiz, fakat hoş görülmeyen bir husustur. Dul erkekler boşandıktan doksan gün, dul kadınlar da doksan beş gün sonra tekrar evlenmeye mecburdurlar; aksi halde cezaya çarptırılırlar. Her Bâbî en çok on dokuz adet kitaba sahip olabilir. Katil, maktulün vârislerine 11.000 miskal altın ödemek ve on dokuz yıl her türlü cinsî ilişkiden uzak durmak zorundadır.

Bu ve benzeri görüşlere inanan Bâbîler, İran'ın muhtelif yerlerinde giriştikleri propaganda faaliyetleri neticesinde birkaç bin taraftar kazanmaya muvaffak olmuşlarsa da devrin idarecilerinin sürekli takiplerinden kurtulamamışlardır. Özellikle Bâb Mirza Ali Muhammed'in öldürülmesinden sonra iki Bâbî'nin 16 Ağustos 1852 tarihinde Nâsırüddin Şah'a karşı başarısız bir suikast teşebbüsünde bulunması üzerine pek çoğu hapsedildi veya öldürüldü. Bu hadise sonunda hapsedilen Bâbîler'den, daha sonra Bahâullah adıyla anılacak olan Mirza Hüseyin Ali en-Nûrî ile baba bir kardeşi Subh-i Ezel Mirza Yahyâ en-Nûrî, Rus ve İngiliz sefaretlerinin devrin hükümeti nezdinde teşebbüs ve baskıları üzerine 15 Ekim 1852 veya 12 Ocak 1853 tarihinde Bağdat'a sürgün edildiler. Bu tarih aynı zamanda Bâbîliğin Bahâîlik adı

Bahâullah adıyla anılan Mirza Hüseyin Ali'nin oğlu Abdülbahâ Abbas Efendi'nin Edirne'de sürgünde bulunduğu yıllarda ve son zamanlarında çekilmiş fotoğrafı (A. Taharzadeh, *The Revelation of Bahā'u'llāh*, s. 14)

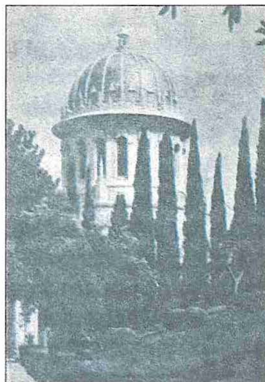
altında devam etmesinin başlangıcı sayılabilir.

Bahâîliğin kurucusu olan Mirza Hüseyin Ali el-Mâzenderânî en-Nûrî, 2 Muharrem 1233 (12 Kasım 1817) tarihinde Tahran'da, İran şahının sarayında maliye işlerinden sorumlu önemli bir mevkiye sahip bulunan Mirza Abbas Büzürg'ün oğlu olarak dünyaya geldi. Saraya mensup olmanın sağladığı imkânla çocukluğunda iyi bir tahsil gördüyse de Bahâîler'ce "ümmî" olduğunu ispat etmek için herhangi bir mektep ve medreseye gitmediği söylenir. Babasının ölümünden sonra yirmi yaşlarında iken saraydan ayrılarak çeşitli yerleri dolaşmaya ve dinî meselelerle uğraşmaya başladı. 1844 yılında şahsen hiç görmediği Bâb Mirza'nın görüşlerini benimsedi. Dokuz yıl sonra da kardeşi Mirza Yahyâ en-Nûrî ve ailesiyle birlikte Bağdat'a sürgün edildiler. Mirza Hüseyin Ali, burada kardeşiyle arasında Bâb Mirza'nın vekilliği konusunda çıkan anlaşmazlık üzerine gizlice Bağdat'tan kaçarak iki yıl boyunca Süleymaniye dağlarında münzevi bir hayat yaşadı. Onun bu tavrı Bâbîler arasında gittikçe büyüyen bir tesir uyandırdı ve Bağdat'a döndüğü zaman Bâbîler'in büyük çoğunluğu kendisinin etrafında toplandı; hatta İran'dan da birçok ziyaretçi geldi. Bağdat'taki âlimlerin şikâyeti ve İran hükümetinin ricası üzerine bu defa İstanbul'a sürgün edilen Mirza Hüseyin Ali bu sürgünden önce, Bahâîler'in daha sonra "Bâğ-ı Rıdvân" adını verecekleri Bağdat yakınlarındaki Necib Paşa bahçesinde yakın taraftarlarına, kendisinin Bâb'ın önceden haber verdiği "Allah'ın ortaya çıkaracağı zat" (men yuzhiruhu'llah) olduğunu ilân ederek Bâbîler'i kendisine uymaya çağırdı (21 Nisan 1863). Bu iddia Bâbîler arasında büyük yankılar uyandırdı; çünkü onların bir kısmına göre Bâb, "Allah'ın ortaya çıkaracağı zat"ın kendisinin ölümünden 2001 yıl sonra zuhur edeceğini, o zamana kadar başka bir zuhur olmayacağını söylemiş ve yerine Subh-i Ezel diye isimlendirdiği Mirza Yahyâ en-Nûrî'yi vasî ve halef tayin etmişti. 3 Mayıs 1863'te Bağdat'tan hareket ederek önce İstanbul'a getirilen Mirza Hüseyin Ali, Mirza Yahyâ en-Nûrî ve yakınları, burada dört ay tutulduktan sonra Ocak 1864'te topluca Edirne'ye sürgün edildiler. Mirza Hüseyin Ali, burada açıkça ortaya attığı "men yuzhiruhu'llah" olma iddiasını, bütün Bâbîler'i kendi etrafında toplanmaya ve hatta İran Şahı Nâsırüddin, Osmanlı Padişahı Abdülaziz Han, Rus Çarı II. Alexander, Fransız İmparatoru III. Napolyon, papa IX. Pius, İngiliz Kraliçesi Victoria ve daha birçoklarına mektup yazarak kendisine uymaya çağırmak şeklinde sürdürünce Sultan Abdülaziz, Subh-i Ezel Mirza Yahyâ ve ona bağlanan az sayıdaki Bâbî'yi Kıbrıs'a, taraftarlarınca "Bahâullah" (Allah'ın ululuğu, güzelliği, nuru, rahmeti ve lutfu) adıyla anılan Mirza Hüseyin Ali ve taraftarlarını da Akkâ'ya kimseyle görüşmemeleri ve başka yerlere gitmemeleri şartıyla sürgün etti (1868).

Kıbrıs'ta Magosa'da ikamete mecbur edilen Mirza Yahyâ 1912 yılında öldüğü zaman artık Bâbîler arasında çok az taraftarı bulunan, fakat burada bugüne kadar Bahâîlik'ten küçümsenemeyecek izler bırakmış olan biri idi.

Akkâ'da önce Akkâ Kalesi'ne hapsedilen, ancak daha sonra Akkâ surları dışına çıkmasına izin verilen Mirza Hüseyin Ali ise Bâbîler'i Bahâî adı altında kendi etrafında toplamayı başarmış ve gerek eserleri gerekse görüşleriyle onların varlıklarını sürdürmelerini sağlamıştır. Mirza Hüseyin Ali, 2 Zilkade 1309 (29 Mayıs 1892) tarihinde son olarak yerleştiği Akkâ ovasındaki el-Behce adlı konakta öldü.

Mirza Hüseyin Ali irili ufaklı birçok eser ve risâle yazmıştır. Bunların ilki, Bağdat'ta iken yazdığı *el-Îḳān*, esas itibariyle bâtınî te'viller, İsrâiliyat ile süslenmiş birtakım hikâyelerle dolu, fakat kendi iddiasına göre ona iman etmeyi ve bağlanmayı gerektirecek her şeyi ihtiva eden Farsça bir eserdir. *el-Îḳān*, başta Arapça olmak üzere pek çok dile tercüme edilmiştir. Yine "ilâhî irade" semasından geldiğini iddia ettiği ve 1871-1874 yılları arasında kaleme aldığı *Kitâbü'l-Aḳdes* hareketin temel eseridir. Kur'ân-ı Kerîm'in üslûbunu son derece kötü ve beceriksiz bir tarzda taklit etmek suretiyle yazdığı bu eserinde, daha önceki mukaddes kitapların insanlığın ihtiyacına cevap veremedikleri için bu kitapla neshedildiklerini ileri sürmüştür. Ayrıca kendisine Arapça ve Farsça olarak vahyedildiğini iddia ettiği on dokuz sûreden ibaret *Kelimât-ı Meknûne*, *İbnü'ẕ-ẕi'b*, *Ṭarâzât*, *Kelimât-ı Firdevsiyye*, *İşrâḳāt* ve *Tecelliyât* gibi eser ve risâleleri vardır. Bunlardan ilki *Bahaullah'ın Levhleri* adıyla 1974'te, ikincisi ise *Kurdunoğlu* başlığıyla 1976'da Mecdi İnan tarafından Türkçe'ye çevrilmiştir.

Bâb Mirza Ali Muhammed Şîrâzî'nin türbesi - Hayfa / İsrail

Mirza Hüseyin Ali, ölümünden önce, 5 Cemâziyelevvel 1260'ta (23 Mayıs 1844) doğan büyük oğlu Abbas Efendi'yi Abdülbahâ unvanıyla halef tayin etmiştir. Abdülbahâ, 1908'de Meşrutiyet'in ilânı üzerine tamamen serbest kalan Bahâîliğin kısa sürede Mısır, Avrupa ve Amerika'ya nüfuz etmesine çalışmış ve bu iş için buralara seyahatler yapmıştır. I. Dünya Savaşı sırasında Bahâîliğin ana merkezi olarak seçilen İsrail'deki Hayfa şehri ve civarında, İngilizler lehine gösterdiği gayret ve faaliyetlerinden dolayı, Hayfa'da 27 Nisan 1920'de İngiliz hükümeti tarafından "şövalyelik" rütbesiyle mükâfatlandırılmıştır. 28 Kasım 1921'de ölen Abdülbahâ, Hayfa'da Kermil dağına nakledilen Bâb Mirza'nın mezarının yanına gömüldü. Ölmeden önce de büyük kızından büyük torunu olan Şevki Efendi'yi "veliyy-i emrillâh" sıfatıyla Bahâîler'in ruhanî reisi ve emrin açıklayıcısı olarak tayin etti. 1 Ekim 1873'te Akkâ'da doğan Şevki Efendi Oxford'da öğrenim gördü. 1937'de Amerikalı Bahâîler'den, daha sonra Ruhiye Hanım adını alan Mary Maxwell ile evlenen Şevki Efendi, 4 Kasım 1957'de Londra'da ölümüne kadar Bahâîliği dünyaya yaymak için büyük gayret sarfetti. Bu arada, çocuğu olmadığından Bahâîliğin idaresini, ölmeden önce "baş koruyucular" diye nitelendirdiği ve Bahâîler'ce "emrin elleri" kabul edilen yirmi yedi yardımcıya emanet etti. Bunlar onun ölümü üzerine, Bahâullah tarafından esasları belirlenen, Abbas Efendi tarafından da gerçekleştirilen idarî teşkilâtı uygulamaya koydular.

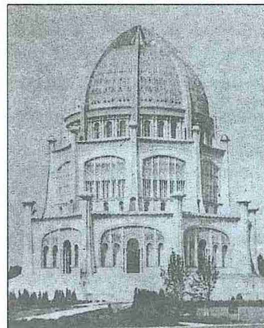
Buna göre Bahâîliğin idarî nizamı Mahallî Ruhanî Mahfiller (Beytü'l-adl-i mahallî), Merkezî veya Millî Mahfiller (Beytü'l-adl-i millî-merkezî) ve en üstte son söz sahibi durumundaki merci olan Umumi Adalet Evi'nden (Beytü'l-adl-i umûmî) oluşmuştur. Bu üç heyet üyeleri şöyle be-

lirlenir: 1. İdare veya belediye taksimatına göre bölge, şehir, kasaba ve köylerde yirmi bir yaşından yukarı en az dokuz Bahâî varsa, bunlar her yıl "rıdvan bayramı"nın birinci gününde (21 Nisan) dokuz kişiyi gizli rey açık tasnifle, propagandasız ve aday gösterilmeksizin Mahallî Ruhanî Mahfil üyeliğine seçerler. 2. Millî Ruhanî Mahfil, Bahâîliğin bulunduğu ülkedeki Bahâîler'in merkezidir. Dokuz kişiden ibaret olan üyeleri, iki dereceli bir seçim sistemiyle, o ülkede bulunan Mahallî Ruhanî Mahfiller'in belirli sayıda gönderecekleri ve on dokuz delegeden oluşan bir meclis tarafından rıdvan bayramının on ikinci günü (2 Mayıs) yapılacak bir toplantıda (convention), o ülkedeki bütün Bahâîler arasından seçilir. 3. Umumi Adalet Evi'nin seçimi üç derecelidir. Millî Ruhanî Mahfil üyeleri dünya Bahâîleri arasından Umumi Adalet Evi'nin dokuz kişilik üyelerini seçerler. Bunlar Hayfa'da oturur. Bahâullah'ın *Kitâbü'l-Aḳdes*'indeki hükümleri veya onun diğer emirlerini, yahut Abdülbahâ ve Şevki Efendi'nin te'vil ve tefsirlerini değiştiremezler. Ancak şartlar icap ettiriyorsa kendi kararlarını değiştirebilirler.

Bahâîler 1963 istatistiklerine göre, dünyada 6151 Mahallî Ruhanî Mahfil ve 56 Millî Ruhanî Mahfil'e sahip olduklarını ve 253 devlet, bölge veya adada Bahâî bulunduğunu iddia etmektedirler. Böylesine şümullü ve kendine mahsus bir teşkilâta sahip bulunan Bahâîlik Bâb Mirza tarafından ortaya atılan görüşleri bütünüyle benimsemekle kalmamış, aynı zamanda ona yeni bazı ilâvelerde de bulunmuştur.

Bahâîliğin inanç ve ibadet esasları ile ahlâkî ve içtimaî görüşleri şöyle özetlenebilir: Allah, Bâbîlik'te olduğu gibi Bahâîlik'te de bütünüyle bilinemez ve insan idrakinin üstündedir. Ayrıca bir, eşsiz, sonsuz olmakla ve hiçbir şey kendisine benzememekle beraber onun vücudu emrinin "mezâhiri"ne (belirtiler) muhtaçtır. Onun zuhurları nebîler ve resullerdir. O onlarda zuhur eder ve güneşin temiz bir aynada yansıması gibi kulları için onlarda tecelli eder. Nitekim Bahâullah'a göre peygamberlerin iki vasfı vardır. Birincisi beşerîdir; peygamber yer, içer, uyur, hastalanır ve ölür. Diğer sıfatı ise ilâhî vasfıdır; bu sıfatla o bir anlamda Tanrı'dır. Onunla konuşulduğu zaman Tanrı ile konuşulmuş, ona secde edildiği zaman da Tanrı'ya secde edilmiş olur. Bahâîler'e göre Hz. Âdem'den bu yana gelip geçmiş bütün nebîler ve resuller, sadece "Tanrı zuhuru" olan Bahâ'yı müjdelemek için gönderilmişlerdir, çünkü o bütün dinlerin sözünü ettiği "mev'ûd"dur (geleceği müjdelenen). Ayrıca bütün dinler sadece Bahâ'nın görüşleri ve zuhuru için birer başlangıç olarak gönderilmişlerdir; hepsi de noksandır ve ancak Bahâ'nın gelişiyle tamamlanmıştır. Ondan sonra da peygamberler gelecektir. Ancak Bahâ'dan sonraki Tanrı zuhuru 1000 yıldan önce olmayacaktır. Hz. Muhammed'in "hâtemü'n-nebiyyîn" (nebîlerin sonuncusu) olması, Allah'ın ondan sonra resuller göndermesini engellemez. Bu noktada Bahâîliğin son derece büyük bir tutarsızlık içinde bulunduğu âşikârdır; çünkü ileri sürülenin aksine nebîlik resullükten daha umumidir; her resul nebîdir, resullüğün içinde zaruri olarak nebîlik de mevcuttur. Nübüvvet kapısı kapatılmışsa zorunlu olarak resullük kapısının da kapatılmış olması gerekir. Bahâîler'e göre, Allah'ın "hâliḳ" sıfatının mevcut olmayacağı bir an düşünülemeyeceğinden dünya da hâliḳ sıfatı gibi ebedîdir. Bu bakımdan dünyanın son bulması, kıyametin kopması söz konusu değildir. Ölen herkesin kıyameti ölümüyle birlikte kopar. Onlara göre cennet, cehennem sadece birer semboldür. Cennet Tanrı'ya yolculuğu, cehennem de yokluğa gitmeyi ifade eder.

Bahâîlik'te bazı amelî ve şer'î hükümler de mevcuttur. Bunlar namaz, oruç, hac, zekât ve kutsal âyetlerin okunması gibi hususlardır. Bahâîler'e göre namaz, ferdî olarak sabah öğle ve akşam samimi bir kalple Allah'ı anmaktır. Oruç, on dokuzuncu ay olan a'lâ ayında (2-21 Mart) on dokuz gün olarak tutulur. Hac yalnız erkeklere ve malî durumu müsait olanlara farzdır ve hac ya Bâb Mirza'nın Şîraz'daki evine yahut Bahâullah'ın Bağdat'ta ikamet ettiği eve yapılır. Belli zamanı ve merasimi yoktur. Zekât vergi olarak alınır. Bâb'a göre malların beşte birinden alınan zekât Bahâîlik'te de aynı olmakla beraber ayrıca gelirin % 19'undan ibaret "hakku'llah" denilen bir vergi vardır. Her sabah ve akşam, yorgunluk vermeyecek miktarda Bahâullah'a ait dua ve sözlerden okumak her Bahâî için vâciptir.

Amerika'da Doğu etkisiyle inşa edilmiş bir Bahâî tapınağı - İllinois / Amerika Birleşik Devletleri

Bahâîliğe göre herkesin kendi geçimini temin etmek maksadıyla ticaretle, sanatla veya kazanç sağlayacak başka bir işle meşgul olması ibadet sayılır. Bu arada yıl içinde çalışılması haram olan dokuz gün vardır. Bunlar Bahâîliğin mübarek günleridir. Ayrıca miras, evlenme, boşanma, zina, hırsızlık, içki, kundakçılık vb. hakkında da Bâbîliğe göre kısmen farklı görüşleri benimsemişlerdir. Bahâîler'de cihad yasaklanmış bir dinî hükümdür.

Bahâîliğin ahlâkî ve içtimaî esasları, Abdülbahâ (Abbas Efendi) tarafından şu on iki başlık altında toplanmıştır: 1. İnsanlık âleminin birliği; 2. Gerçeğin araştırılması; 3. Bütün dinlerin birliği; 4. Birliği sağlamak için dinin lüzumu; 5. Din ve ilim arasındaki âhenk; 6. Kadın-erkek eşitliği; 7. Her türlü dinî, ırkî, millî, vatanî, siyasî ve benzeri taassupların insanlar arasında anlaşmazlıklara, düşmanlıklara ve hatta savaşlara sebep olduğu için terkedilmesi; 8. Dünya barışına bağlılık; 9. Genel ve mecburi öğretim; 10. Aşırı zenginlik ve fakirliği kaldırarak içtimaî meselelerin dinî esaslarla çözümlenmesi; 11. Yardımcı bir milletlerarası dilin kullanılması; 12. Milletlerarası bir mahkemenin kurulması.

Bahâîler bu inanış ve görüşlerini, halen dünyanın yedi yerinde bulunan Meşrıku'l-ezkâr adlı dokuz cepheli mâbedlerinin çevresinde kurdukları okullar, hastahaneler, yetimler yurdu, çocuk yuvaları, turizm dernekleri ve benzeri sosyal yardım kurumları aracılığı ile yaymaya çalışmaktadırlar.

Bahâîler'in zamanımızda en fazla bulundukları yer İran'dır. Buradaki sayıları hakkında ileri sürülen rakamlar 300.000 ile 1.000.000 arasında değişmektedir. İkinci büyük merkezleri olan Amerika Birleşik Devletleri'nde 10.000 kadar, Avrupa'da birkaç yüz, Pakistan'da birkaç bin Bahâî vardır. Irak, Suriye, Lübnan ve İsrail'deki Bahâî sayısı önemsizdir. Başta Uganda olmak üzere bazı Afrika ülkelerinde de hissedilir bir ilerleme kaydetmişlerdir. 1986 yılında Hayfa'da Bahai World Center tarafından yayımlanan istatistiklerde dünyada mevcut Bahâî-

ler'in sayısı 4.739.000 olarak gösterilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA:

E. G. Browne, *Materials for the Study of the Babi Religion,* Cambridge 1918; Bahâullah, *el-Îkān* (trc. M. Hüseyin Bîçâre), Kahire 1343; a.mlf., *Epistle to the Son of the Wolf,* Wilmette 1953 (Türkçesi: *Kurdunoğlu* [trc. Mecdi İnan], İstanbul 1976); M. Nabil Zarandi, *The Dawn-Breakers* (trc. Shoghi Effendi), New York 1932 (Türkçesi: *Nebil Tarihi* [trc. Minu Dırahşan], Ankara 1973); M. Ali, *History and Doctrines of the Bābi Movement,* Lahore 1933; Shoghi Effendi, *Gleanings from the Writings of Bahā'ul-lāh,* New York 1935 (Türkçesi: *Bahaullah'ın Sesi* [trc. Mecdi İnan], İstanbul 1974); a.mlf., *Selected Writings of Abdulbaha,* Wilmette 1942; Muhammed el-Bâkır, *el-Ḥaḳā'iḳu'd-dîniyye fi'r-red ʿale'l-ʿaḳā'idi'l-Baha'iyye,* Kahire 1351; J. E. Esslemont, *Bahā'u'llāh and the New Era,* Wilmette 1946; *Bahailiğin Birinci Yüzyılı* (trc. Mecdi İnan), İstanbul 1948 (Britanya Adaları Ruhani Mahfili neşriyatı); S. Lemaitre, *Abdul Baha,* Paris 1952; Abdürrezzak el-Hüseynî, *el-Bâbiyyûn ve'l-Bahâ'iyyûn fî ḥâḍırihim ve mâżîhim,* Sayda 1381/1962; G. Townshead, *The Mission of Bahā'u'llāh,* London 1965; Minu Dırahşan, *Hakîkat Işığı,* Ankara 1966; N. Özşüca, *Bahâi Dini,* Ankara 1967; H. Holley, *Religion for Mankind,* London 1969; Adib Taherzadeh, *The Revelation of Bahā'u'llāh,* Oxford 1974; M. Zerrin Akgün, *İslâmiyet Bakımından Bâbilik ve Bahâîlik,* Ankara 1975; H. M. Balyuzi, *'Abdu'l-Baha,* Oxford 1977; Huşmand Fatheazam, *Yeni Bahçe* (trc. Mehmet Niyazi), Adana 1977; İhsân İlâhî Zahîr, *el-Bahâ'iyye,* Lahor 1979; Ethem Ruhi Fığlalı, *Babilik ve Bahailik,* Mecca 1402/1981; Muhsin Abdülhamîd, *Ḥaḳîḳatü'l-Bâbiyye ve'l-Bahâ'iyye,* Beyrut 1405/1985; Âişe Abdurrahman, *Ḳırâʿa fî veṡâ'iḳi'l-Bahâ'iyye,* Kahire 1406/1986; Mustafa M. el-Hadîdî, *el-Ḳavlü'l-ḥaḳ fi'l-Bâbiyye ve'l-Bahâ'iyye ve'l-Ḳâdiyâniyye ve'l-Mehdiyye,* Kahire 1406/1986; C. Brockelmann, *Târîḫu'ş-şuʿûbi'l-İslâmiyye* (trc. N. E. Fâris — M. el-Ba'lebekkî), Beyrut 1988, s. 665-669; Es'ad Sahmerânî, *el-Bahâ'iyye ve'l-Ḳâdıyâniyye,* Beyrut 1410/1989; Muhammed Ebû Zehre, *Târîḫu'l-meẕâhibi'l-İslâmiyye,* Kahire, ts., s. 211-220; S. Ali Raza Naqavi, "Bābism and Bahā'ism", *IS,* XIV/3 (1975), s. 185-217; P. Smith, "A Note on Babi and Baha'i Numbers in Iran", *Ir.S,* XVII/2-3 (1984), s. 295-301; Cl. Huart, "Bâb", *İA,* II, 163-165; a.mlf., "Bâbîler", *a.e.,* II, 179-180; a.mlf., "Bahâullâh", *a.e.,* II, 223; A. Bausani, "Bāb", *EI²* (İng.), I, 846-847; a.mlf., "Bahā' Allāh", *a.e.,* I, 911-912; a.mlf., "Bahā'īs", *a.e.,* I, 915-918; a.mlf., "Aqdas", *EIr.,* II, 191-192; a.mlf. — D. MacEoin, "ʿAbd-al-Bahā'", *a.e.,* I, 102-104; *DCR,* s. 124-125; E. G. Browne, "Bāb, Bābis", *ERE,* II, 299-308; D. M. MacEoin, "Bāb", *EIr.,* III, 278-284; a.mlf., "Babism", *a.e.,* III, 309-317; J. R. I. Cole, "Bahā'-Allāh", *a.e.,* III, 422-429; a.mlf. — v.dğr., "Bahai Faith, Bahaism", *a.e.,* III, 439-460.

ETHEM RUHİ FIĞLALI

BAHÂİYYE

(bk. NAKŞİBENDİYYE).

BAHÂİYYE

(البهائية)

Sühreverdiyye tarikatının Bahâeddin Zekeriyyâ el-Mültânî'ye (ö. 661/1262 [?]) nisbet edilen bir kolu (bk. BAHÂEDDİN ZEKERİYYÂ).

BAHAR

(بهار)

Divan edebiyatında en çok sözü edilen mevsimlerden biri.

Erbaîn ve hamsînden sonra güneşin Hamel, Sevr ve Cevzâ burcunda bulunduğu 22 Mart ile 21 Haziran günleri arasında hüküm süren bahar, divan edebiyatında daha çok havaların ısınması, ağaçların yeşermesi, çiçeklerin açması, kuşların ötmesi, bahçelerde gezintiye çıkılması, sohbet, eğlence ve işret mevsimi olması gibi özellikleriyle ele alınır. Bu sebeple fasl-ı bahâr, nev-bahâr, mevsim-i gül, mevsim-i gülşen, mevsim-i gülzâr, mevsim-i sahrâ, mevsim-i sefer, vakt-i gül, zamân-ı ferah, devr-i gül, devr-i câm, eyyâm-ı adl gibi isimlerle de anılır.

İlk açılan çiçekler olmaları sebebiyle benefşe ve gül baharın habercisi sayılır. Bunların açılmasıyla bağlara bahçelere gezintiye çıkılır, işret ve sohbet meclisleri kurulur.

Baharda havalar ılımandır. Aynı zamanda geceyle gündüzün eşit olduğu nevruz da bu mevsim içindedir. Bu münasebetle bahar adl ve itidal ile vasıflandırılmıştır. Ayrıca dünyaya ve âhirete aynı değeri veren, insanlar arasında eşitliği emreden, özellikle rahmet dini olan Müslümanlığın da sembolüdür. Sevgilinin yüzü ölçülü ve mükemmel güzelliği sebebiyle bahara benzetildiğinden kendisinin de âdil bir sultan oluşu söz konusu edilir.

Halkın "acı bahar" dediği baharın başlangıcında (evvel bahar) havalar biraz serin olur. Rakip de soğuktur. Onun bahara benzeyen sevgilinin yanında bulunuşu, "Olur soğuk havâlar evvel bahâra karşı" mısraında ifadesini bulmaktadır.

Baharda hafif, tatlı veya serin esen rüzgârdan söz edilir. Bu bazan nesîm, bazan da sabâdır. O Hz. Îsâ'nın nefesi gibi ölü tabiatı canlandırır, etrafa "arz-ı i'tidâl" eyler. Gökteki bulutları dağıtır. Nevruzda güneşin önünde bulut olmaması bundandır.

Bahar aynı zamanda rahmet mevsimidir. Yağmurlar bolluk ve bereket getirir. Bulutlar (ebr-i bahâr) tabiatı canlandırmak için yağmur indirir, her taraftan seller akar. Havaların ısınmasıyla karlar erir, ırmakların suyu coşkun ve bulanık olur. Bu sebeple ebr-i bahâr kelimesi âşığın durmadan akan kanlı gözyaşları mânasında da kullanılır.

Kışı geçirip bahara erişen hastanın ölüm tehlikesini atlattığına inanılır. "Bahâr-ı dil" tabiri bunu ifade ettiği gibi gönül hoşluğundan kinaye olarak da kullanılır. Baharda delilerin derdi gibi âşıkların sevdası da artar. Kıvrım kıvrım, çağıl çağıl akan ırmakların ses ve şekil yönünden zinciri hatırlatması bu ilginin kurulmasında rol oynar. Zira bilindiği gibi delileri zincire vururlar. Baharda kan aldırmak da eski bir âdettir.

Havalar uygun olduğu için bahar sefer mevsimi olarak da anılır. Nitekim Osmanlı İmparatorluğu'nda da genellikle bu mevsimde sefere çıkılırdı.

"Bahâr-ı hüsn" tabiri ile güzellik ve bilhassa ilk gençlik çağındaki güzellik (tazelik) kastedilmektedir. Devlet, baht, saltanat gibi ömür, çocukluk veya gençlik de bahara benzetilir (bahâr-ı ömr). Bu benzetmede baharın güzelliği kadar kı-

Nizâmî'nin *Ḥamse*'sinden, Hüsrev'in baharda tertip edilen ziyafet ve eğlenceye katıldığını gösteren bir minyatür (Nizâmî-i Gencevî, *Khamsa Miniatures,* Bakü 1983, nr. 24)

